

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

DOI: 10.34015/2523-4552.2026.1.03

УДК 342:342.56(100)

Куненко І. С.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
докторант Інституту держави і права
імені В. М. Корецького Національної
академії наук України*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1919-9198>

КОНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮСТИЦІЇ В ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВАХ: ПОРІВНЯЛЬНО- ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Статтю присвячено дослідженню моделей конституційного регулювання адміністративної юстиції у зарубіжних державах та визначенню їх впливу на забезпечення контролю за діяльністю публічної адміністрації. У роботі проаналізовано підходи до розуміння адміністративної юстиції в сучасній правовій доктрині, зокрема виокремлення її вузького та широкого трактування, а також обґрунтовано доцільність розгляду адміністративної юстиції як самостійного виду юстиції. Здійснено порівняльний аналіз конституційних моделей адміністративної юстиції, що дозволило виділити різні рівні її нормативного закріплення: від розгорнутого конституційного регулювання (Німеччина, Італія) до опосередкованого закріплення через судову практику та доктрину (США, Канада, Велика Британія). Особливу увагу приділено аналізу судового контролю за публічною адміністрацією як ключового елементу адміністративної юстиції, зокрема стандартам судового перегляду та ролі судової доктрини у їх формуванні. Встановлено, що незалежно від моделі конституційного регулювання, усі правові системи визнають необхідність ефективного судового контролю як гарантії прав і законних інтересів особи. Обґрунтовано, що відсутність прямого конституційного закріплення адміністративної юстиції не зумовлює зниження рівня захисту прав, оскільки значну роль відіграють судова практика та доктринальні підходи. Зроблено висновок про існування різних моделей адміністративної юстиції, які відрізняються ступенем інституційної спеціалізації та рівнем конституційної деталізації, проте мають спільну функціональну спрямованість – забезпечення верховенства права та контролю за публічною владою.

Ключові слова: адміністративна юстиція, адміністративне судочинство, конституційне регулювання, публічна влада, правовий захист.

Постановка проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, у правовій доктрині відсутнє єдине розуміння адміністративної юстиції, а також узгоджений підхід до визначення її конституційно-правових засад. Різні правові системи демонструють відмінні моделі її організації – від розгорнутого конституційного регулювання до опосередкованого закріплення через судову практику. Це ускладнює формування цілісного уявлення про адміністративну юстицію як вид юстиції та потребує узагальнення на основі порівняльного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання адміністративної юстиції досліджувалися у працях таких вчених як: Ю. П. Битяк, І. Б. Коліушко, Т. Коломоєць, Ю. С. Педько, М. Смокович, В. С. Стефанюк та інші. Зазначені науковці досліджували ключові аспекти адміністративної юстиції, зокрема її завдання, функціональне призначення, інституційну побудову та процесуальні основи. Водночас комплексний порівняльно-правовий аналіз конституційних моделей адміністративної юстиції як самостійного виду юстиційної діяльності залишається недостатньо розробленим у вітчизняній доктрині.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження моделей конституційного регулювання адміністративної юстиції у зарубіжних державах, виявлення їх спільних рис і відмінностей, а також визначення впливу конституційних і судових механізмів на забезпечення ефективного судового контролю за діяльністю публічної адміністрації та захист прав особи.

Виклад основного матеріалу. Становлення та розвиток адміністративної юстиції є одним із ключових напрямів забезпечення принципу верховенства права та ефективного судового контролю за діяльністю публічної адміністрації. У сучасних умовах зростає значення порівняльно-правових досліджень, спрямованих на виявлення різних моделей конституційного закріплення та функціонування адміністративної юстиції, що дозволяє глибше осмислити її сутність, призначення та місце у системі публічної влади.

У сучасній правовій доктрині відсутнє єдине усталене визначення адміністративної юстиції, що пояснюється особливостями публічно-правових відносин і множинністю наукових підходів до її інтерпретації. Зазначається, що «термін «адміністративна юстиція» є багатозначним, що зумовлено особливостями формування відповідного інституту в різних правових системах, у межах яких увага акцентується як на його загальних ознаках, так і на окремих особливостях, пов'язаних із характером цих систем [1].

При характеристиці поняття «адміністративна юстиція» в науковій літературі зазвичай виокремлюють вузьке та широке її розуміння. Вузький підхід є домінуючим: відповідно до нього адміністративна юстиція розглядається як організація діяльності, що охоплює сукупність повноважень і процедур судових та квазісудових органів, які здійснюють контроль за відповідністю публічного управління правовим стандартам, або ж як адміністративне судочинство [2; 3;]. У широкому значенні адміністративна юстиція охоплює: 1) порядок прийняття управлінських рішень і

здійснення адміністративних дій (бездіяльності) органами виконавчої влади та іншими суб'єктами, наділеними публічними повноваженнями; 2) процедурну діяльність органів виконавчої влади, спрямовану на забезпечення належних умов функціонування суспільства у соціальній, економічній, політичній та інших сферах; 3) правосуддя, яке здійснює свою діяльність на підставі звернень громадян з приводу законності дій органів управління та посадових осіб (до цієї категорії належать також громадські справи за позовами громадян до виконавчої влади про відновлення на посадах, стягнення збитків, спричинених незаконними діями державних органів іт. д.) [4; 5].

В даній статті, ми будемо розглядати адміністративну юстицію як вид юстиції, який передбачає юридичну діяльність уповноважених державою суб'єктів на основі принципу законності, спрямовану на усунення порушень закону при конкретизації у підзаконних нормативних актах встановлених законом правових норм, а також на захист від порушення прав та законних інтересів громадян і юридичних осіб у діяннях (діях чи бездіяльності) публічно-владних суб'єктів [6].

Порівняльний аналіз конституцій зарубіжних держав дозволяє виокремити три основні моделі конституційного регулювання адміністративної юстиції.

Конституції різних держав по-різному формалізують даний інститут. Найбільш розгорнуте конституційне регулювання адміністративної юстиції серед європейських держав містить Конституція Німеччини. Так, стаття 19(4) гарантує судовий захист від дій публічної влади, стаття 34

встановлює відповідальність держави за незаконні дії службовців, а стаття 95 передбачає Федеральний адміністративний суд як самостійну вищу судову інстанцію [7]. Характерною особливістю німецької моделі є те, що система адміністративних судів є самостійною, має п'ятирівневу інстанційну структуру та функціонує паралельно із системами загальних, фінансових, трудових та соціальних судів.

Конституція Італії також закріплює адміністративну юстицію на конституційному рівні: стаття 28 гарантує відповідальність держави і посадових осіб за незаконні дії, стаття 103 закріплює юрисдикцію Державної ради щодо захисту законних інтересів у спорах з публічною адміністрацією, стаття 113 гарантує судовий контроль за актами адміністрації, а стаття 125 визначає територіальну організацію адміністративного судочинства [8].

Низка конституцій європейських країн прямо вказує на існування адміністративних судів (трибуналів) як окремої ланки судової системи. Такі суди передбачені конституціями Австрії, Болгарії, Вірменії, Греції, Естонії, Литви, Люксембургу, Польщі, Португалії, Румунії, Словенії, та ряду інших держав. При цьому рівень деталізації конституційних положень суттєво відрізняється: від детального регулювання компетенції та структури адміністративних судів у Австрії та Португалії до загального закріплення їх існування з відсиланням до законодавства в більшості інших держав.

Водночас організація адміністративної юстиції в країнах англо-американської правової системи має іншу модель та характеризується

низкою особливостей. Зокрема, у США Конституція не містить ані прямого закріплення права на оскарження рішень органів публічної влади, ані положень про систему суб'єктів адміністративної юстиції. Судовий контроль за адміністрацією ґрунтується на статті III (юрисдикція судів у справах, що виникають на підставі Конституції та законів) та принципі належної правової процедури П'ятої та Чотирнадцятої поправок [9]. Попри відсутність прямого закріплення суб'єктивного права на судове оскарження дій публічної влади, у практиці Верховного Суду США ці положення тлумачаться як такі, що забезпечують особі доступ до суду та ефективний перегляд рішень публічної адміністрації у разі втручання у її права та законні інтереси [10]. Мережа адміністративних трибуналів та інститут адміністративних суддів в США сформувалися внаслідок делегування Конгресом виконавчим агенціям регуляторних і квазісудових повноважень на підставі статей I та II Конституції. Конституційна легітимація цих органів обґрунтовується Доктриною публічних прав, яка дозволяє Конгресу відносити справи, що стосуються правовідносин між державою та приватними особами (наприклад, соціальне забезпечення, митні спори, регуляторні порушення), до юрисдикції несудових трибуналів [11]. Проте згідно з рішенням у справі *Crowell v. Benson* (1932) адміністративні трибунали здійснюють лише первинне вирішення спорів, тоді як суди загальної юрисдикції зберігають право остаточного перегляду ключових питань права та «юрисдикційних фактів» [12].

Інституційний статус адміністративних суддів перебуває під конституційним контролем через Клаузулу про призначення (Appointments Clause, стаття II § 2 Конституції США). У справі *Lucia v. Securities and Exchange Commission* (2018) Верховний Суд США визнав, що адміністративні судді, які здійснюють постійні та значущі владні повноваження у сфері вирішення адміністративних спорів, є «офіцерами Сполучених Штатів», а відтак підлягають призначенню у порядку, визначеному Конституцією [13]. Це рішення закріпило конституційний контроль за формуванням квазісудових органів і підкреслило, що їх діяльність, хоча й здійснюється в межах виконавчої влади, має відповідати принципу поділу влад та забезпечувати судовий перегляд.

У Канаді відсутнє пряме конституційне закріплення адміністративної юстиції – це є сферою звичайного законодавства. Конституційні норми встановлюють лише процедурні вимоги через принципи фундаментальної справедливості та право на засоби захисту [14, с. 195].

Визначальну роль у регулюванні адміністративної юстиції в Канаді відіграє судова доктрина Верховного Суду, яка окреслює межі та інтенсивність судового контролю. У рішеннях *Dunsmuir v. New Brunswick* (2008) та *Canada (Minister of Citizenship and Immigration) v. Vavilov* (2019) сформовано сучасну модель стандартів судового перегляду [15]. Відповідно до цієї доктрини, діяльність адміністративних трибуналів, попри відсутність у них конституційного статусу судів, підлягає оцінці за стандартами правильності і розумності. Стандарт розумності, вима-

гає від судів загальної юрисдикції утримуватися від надмірного втручання та враховувати спеціалізовану компетентність адміністративних трибуналів, тоді як стандарт правильності застосовується у справах, що стосуються конституційних питань і питань, важливих для цілісності правової системи.

У Великій Британії адміністративна юстиція формується в умовах непрямого конституційного регулювання: право на оскарження дій публічної влади не має прямого нормативного закріплення, а впливає із засад «неписаної» конституції [16]. Юридичні засади судового контролю за публічною адміністрацією виводяться з доктрини верховенства права, яка знаходить своє втілення через принцип єдності правосуддя [17, с. 85].

Судовий перегляд розглядається як іманентна функція судової влади. Нормативною основою сучасної адміністративної юстиції є Акт про права людини 1998 року, стаття 6 якого встановлює матеріально-правові межі для адміністративної юстиції, вимагаючи, щоб будь-який орган, що вирішує спори між особою та державою, відповідав конституційним стандартам незалежності та безсторонності. Реалізація адміністративної юстиції здійснюється через спеціалізовані трибунали (Tribunals) та Адміністративний суд

у складі Відділу Королівської лави Високого суду правосуддя.

Висновки. Проведений аналіз свідчить про існування різних моделей конституційного регулювання адміністративної юстиції, що відрізняються рівнем її формалізації та інституційної організації. Спільним в усіх правових системах є визнання необхідності контролю за публічною адміністрацією як невід'ємного елементу правової держави та гарантії прав особи. Відмінності стосуються передусім рівня інституційної спеціалізації: від повністю автономної системи адміністративних судів (Німеччина, Австрія) до відсутності будь-якого спеціального суб'єкта з покладенням відповідних функцій на суди загальної юрисдикції (Велика Британія, США, Канада). Ступінь деталізації конституційних положень також суттєво варіює: від розгорнутого конституційного регулювання компетенції та організації адміністративних судів до загального принципу судового захисту від неправомірних дій влади. При цьому відсутність прямого конституційного закріплення адміністративних судів не свідчить про меншу ефективність захисту – британська та канадська моделі демонструють, що розвинена доктрина судового перегляду може забезпечувати не менш ефективний захист прав особи, ніж спеціалізована судова система.

Список використаних джерел

1. Смокович М. І. Адміністративна юстиція як доступний та ефективний інструмент захисту прав людини в Україні. *Приватне та публічне право*. 2021. №1. С. 48–53. DOI: <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2021.1.8>
2. Решота В. В. Адміністративна юстиція як механізм захисту суб'єктивних публічних прав людини в Україні та ЄС. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Т. 31, № 3. DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2024-31-3-38>

3. Галабурда Н. А. Сутність поняття «адміністративна юстиція» як елемента правової держави. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Право*. 2020. № 1. С. 111–117. DOI: <https://doi.org/10.32342/2709-6408-2020-1-1-15>
4. Бахрах Д. Н. Адміністративне судочинство і адміністративна юстиція. *Сучасне право*. 2005. № 5. С. 39.
5. Winkler R. Administrative Justice in Europe: The EU Acquis, Good Practice and Recent Developments. *Croatian Public Administration*. 2007. No. 4. S. 906.
6. Куненко І. С. Поняття та предмет адміністративної юстиції: теоретичний аналіз. *Наука і техніка сьогодні*. 2025. № 5(46). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-5\(46\)-142-152](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-5(46)-142-152)
7. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949. *Gesetze im Internet*. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html> (дата звернення: 25.02.2026).
8. Costituzione della Repubblica Italiana del 22 dicembre 1947. *Senato della Repubblica*. URL: https://www.senato.it/sites/default/files/media-documents/Costituzione_UCRAINO.pdf (дата звернення: 25.02.2026).
9. Constitution of the United States of America. Article III. *National Archives*. URL: <https://www.archives.gov/founding-docs/constitution> (дата звернення: 25.03.2026).
10. *Abbott Laboratories v. Gardner*, 387 U.S. 136 (1967). URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/387/136/> (дата звернення: 25.02.2026).
11. Scalia A. Separation of Powers and the Federal Administrative Agencies. *The Georgetown Law Journal*. 1989. Vol. 78, № 1. P. 223–236.
12. *Crowell v. Benson*, 285 U.S. 22 (1932). URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/285/22/> (дата звернення: 25.02.2026).
13. *Lucia v. SEC*, 585 U.S. (2018). URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/585/17-130/> (дата звернення: 25.02.2026).
14. Hogg P. W. *Constitutional Law of Canada*. 5th ed. Supp. Thomson Carswell, 2007. 1300 p.
15. *Dunsmuir v. New Brunswick*, 1 SCR 190, 2008 SCC 9. URL: <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/2408/index.do> (дата звернення: 25.02.2026).
16. *Canada (Minister of Citizenship and Immigration) v. Vavilov*, 2019 SCC 65. Рішення Верховного Суду Канади. URL: <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/18078/index.do> (дата звернення: 25.02.2026).
17. *R (Privacy International) v Investigatory Powers Tribunal* [2019] UKSC 22. URL: <https://www.supremecourt.uk/cases/uksc-2018-0004.html> (дата звернення: 25.02.2026).
18. Dicey A. V. *Introduction to the Study of the Law of the Constitution*. Macmillan, 1885. 450p. URL: https://files.libertyfund.org/files/1714/0125_Bk.pdf (дата звернення: 25.02.2026).

References

1. Smokovych, M. I. (2021). *Administrativna yustytysia yak dostupnyi ta efektyvnyi instrument zakhystu prav liudyny v Ukraini* [Administrative justice as an accessible and effective instrument for the protection of human rights in Ukraine]. *Pryvatne ta Publichne Pravo*, 1, 48–53. <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2021.1.8>
2. Reshota, V. V. (2024). *Administrativna yustytysia yak mekhanizm zakhystu subiektyvnykh publichnykh prav liudyny v Ukraini ta YeS* [Administrative justice as a mechanism for the protection of subjective public human rights in Ukraine and the EU]. *Journal Natsionalnoi Akademii Pravovykh Nauk Ukrainy*, 31(3), 38–51. <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2024-31-3-38>

3. Halaburda, N. A. (2020). Sutnist poniattia "administratyvna yustytisia" yak elementa pravovoi derzhavy [The essence of the concept of "administrative justice" as an element of the rule-of-law state]. *Visnyk Universytetu Imeni Alfreda Nobelja. Seriya: Pravo*, 1, 111–117. DOI: <https://doi.org/10.32342/2709-6408-2020-1-1-15>
4. Bakhrahk, D. N. (2005). Administratyvne sudochynstvo i administratyvna yustytisia [Administrative proceedings and administrative justice]. *Suchasne Pravo*, 5, 39.
5. Winkler, R. (2007). Administrative justice in Europe: The EU acquis, good practice and recent developments. *Croatian Public Administration*, 7(4), 889–906.
6. Kunenko, I. S. (2025). Poniattia ta predmet administratyvnoi yustytisii: Teoretychnyi analiz [The concept and subject of administrative justice: A theoretical analysis]. *Nauka i Tekhnika Sohodni*, 5(46), 142–152. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-5\(46\)-142-152](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-5(46)-142-152)
7. *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* [Basic Law for the Federal Republic of Germany]. (1949, May 23). *Gesetze im Internet*. <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>
8. *Costituzione della Repubblica Italiana* [Constitution of the Italian Republic]. (1947, December 22). *Senato della Repubblica*. https://www.senato.it/sites/default/files/media-documents/Costituzione_UCRAINO.pdf
9. *Constitution of the United States of America* (art. III). (1787). *National Archives*. <https://www.archives.gov/founding-docs/constitution>
10. *Abbott Laboratories v. Gardner*, 387 U.S. 136 (1967). <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/387/136/>
11. Scalia, A. (1989). Separation of powers and the federal administrative agencies. *The Georgetown Law Journal*, 78(1), 223–236.
12. *Crowell v. Benson*, 285 U.S. 22 (1932). <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/285/22/>
13. *Lucia v. SEC*, 585 U.S. — (2018). <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/585/17-130/>
14. Hogg, P. W. (2007). *Constitutional law of Canada* (5th ed., Supp.). Thomson Carswell.
15. *Dunsmuir v. New Brunswick*, 1 SCR 190, 2008 SCC 9. (2008). <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/2408/index.do>
16. *Canada (Minister of Citizenship and Immigration) v. Vavilov*, 2019 SCC 65. (2019). Supreme Court of Canada. <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/18078/index.do>
17. *R (Privacy International) v Investigatory Powers Tribunal* [2019] UKSC 22. (2019). <https://www.supremecourt.uk/cases/uksc-2018-0004.html>
18. Dicey, A. V. (1885). *Introduction to the study of the law of the constitution*. Macmillan. https://files.libertyfund.org/files/1714/0125_Bk.pdf

Kunenko I. S., PhD in Law, Associate Professor, Doctoral Student of V. M. Korytsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1919-9198>

Constitutional Regulation of Administrative Justice in Foreign States: a Comparative Legal Analysis

The article is devoted to the analysis of constitutional models of administrative justice in foreign legal systems and their impact on ensuring judicial control

over public administration. The study examines doctrinal approaches to the concept of administrative justice, including its narrow and broad interpretations, and substantiates the understanding of administrative justice as a distinct type of justice. A comparative analysis of constitutional frameworks reveals different levels of its formalization: from detailed constitutional regulation (Germany, Italy) to indirect recognition through judicial doctrine and practice (the United States, Canada, the United Kingdom).

Special attention is paid to judicial review as a core element of administrative justice, particularly to standards of review and the role of courts in shaping them. It is established that, regardless of the constitutional model, all legal systems recognize the necessity of effective judicial control as a fundamental guarantee of individual rights and legitimate interests. The article demonstrates that the absence of explicit constitutional provisions on administrative justice does not necessarily weaken legal protection, as judicial doctrine and practice play a decisive role in this sphere.

The findings confirm the existence of diverse models of administrative justice, differing in the degree of institutional specialization and constitutional detailing, yet sharing a common functional purpose – ensuring the rule of law and effective control over public authority.

Keywords: *administrative justice, administrative adjudication, constitutional regulation, public authority, legal protection.*

Цитування за ДСТУ 8302:2015: Куненко І. С. Конституційне регулювання адміністративної юстиції в зарубіжних державах: порівняльно-правовий аналіз. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2026. № 1(35). С. 31–39. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2026.1.03>

Citation APA: Kunenko, I. S. (2026). Konstytutsiine rehuliuвання administratyvnoi yustytysii v zarubizhnykh derzhavakh: porivnialno-pravovyi analiz [Constitutional regulation of administrative justice in foreign states: a comparative legal analysis]. *Bulletin of the Penitentiary association of Ukraine*, 1(35), 31-39 <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2026.1.03>

Внесок автора. Автор самостійно здійснила концептуалізацію дослідження, аналіз джерел, підготовку тексту статті та формулювання висновків. Автор ознайомила з остаточною версією рукопису, схвалив її та погодився з поданням статті до публікації.

Академічна доброчесність. Автор підтвердила оригінальність, точність і достовірність тексту статті та наведених у ній результатів, а також дотримання принципів академічної доброчесності.

Використання інструментів штучного інтелекту. Автор засвідчує, що під час підготовки цієї статті інструменти штучного інтелекту не використовувалися.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність реального чи потенційного конфлікту інтересів.

Фінансування. Дослідження виконано в межах наукової діяльності автора у відповідних установах і не мало окремого зовнішнього фінансування.

Author Contribution. The author independently conceptualized the study, analyzed the sources, prepared the text of the article, and formulated the conclusions. The author reviewed the final version of the manuscript, approved it, and agreed to submit the article for publication.

Academic Integrity Statement. The author confirms the originality, accuracy, and reliability of the text of the article and the results presented therein, as well as compliance with the principles of academic integrity.

Use of Artificial Intelligence Tools. The author certifies that no artificial intelligence tools were used in the preparation of this article.

Conflict of Interest. The author declares that there is no actual or potential conflict of interest.

Funding. The research was conducted within the framework of the author's academic activities at the relevant institutions and did not receive special external funding.

Надійшла: 17.03.2026

Прийнята до друку: 29.03.2026

Опублікована: 30.04.2026

Received: 17 March 2026

Accepted for publication: 29 March 2026

Published: 30 April 2026